

Tallózás egyetemi emlékeim között

Vegyészi okleveletem 1958-ban kaptam meg az ELTE-n. A feledhetetlen egyetemi évek sok-sok, nem egyszer humoros eseményét őrizte meg emlékezetem. Ezekből szeretnék néhányat feleleveníteni. Ma már, sajnos, csak emlékeinkben élnek a történetek helyszínei, hiszen az ELTE kémiai tanszékeit a Trefort-kertet körülölelő épületektől több mint két évtizede átköltöztették a Lágymányosra.

Első fizikaóránk volt a Főépület II. emeletén. A vegyészeknek fizikát oktató Cornides István egyetemi docentst vártuk. Fehér, rövid ujjú ingben egy fiatalos külsejű férfi lépett a tanterembe. Senki nem állt fel. „Tessék felállni, ha bejövök az órára. Ez nem nekem szól, hanem az egyetemi katedrának” – mondta. Így tudtuk meg, hogy ő Cornides István. A vegyész évfolyamok éveken keresztül tőle tanulták a fizikát. Zseniális tanár volt, talán a legnagyobb, akivel életben találkoztam. A tárgy még olyan élvezetesnek aligha mondható részeit is, mint a rugalmas és rugalmatlan alakváltozások, elképzelhetetlenül érdekfeszítően tudta bemutatni. Jovátehetetlen bünt követtek el azok, akik Cornides Istvánt 1957-ben eltávolították az egyetemről.

Cornides nem hordott nyakkendőt. Alig vette emberszámba a nyakkendő-szerű férfiakat. Fiatal munkatársai, akiket a vegyész évfolyamok legtehetségesebb hallgatói közül válogatott, főnökükhöz hasonlóan, nyakkendő nélkül jártak. Egyetlen kivétel Hajdú Sanyi volt. Amikor egy műszert tartalmazó súlyos ládát fel kellett cipelni a második emeletre, Cornides így mozgósította munkatársait: „Fogjuk meg, vagyunk itt hárman férfiak meg a Hajdú.” Két lánya volt. A családos férfiak közül a hozzá hasonlóan lányos apukákat kedvelte.

Első óránk Schulek Elemérrel. A B épületben a nagyelőadó hosszú asztala telezsúfolva a száz éve vagy még korábban használt laboratóriumi edényekkel, akár egy üvegmúzeumi tárló. A professzor mindegyikhez fűz valamilyen kommentárt. Eljut az utolsó darabig. Láthatóan nem jut eszébe semmi. De hogy ez az eszköz se maradjon bemutatlanul, így szól: „ez pedig, kérem szépen, itten van e.”

Eleinte Zapp Erika adjunktusnő asszisztált az órákon. „Erika, kérem, fordult hozzá Schulek, nem lehetne behozatni...?” – és mondta, hogy mit. „Nem!” – hangzott Erika határozott, katonás válasza. „De mégis, nem lehetne?” – kezdte kérlelni a professzor az adjunktusnőt. „Nem!” – mondta Erika könyörtelenül. „Hát, mint méltóztatnak hallani – fordult felénk Schulek –, nem lehet.” Később Kéthelyi József tanársegéd váltotta fel Zapp Erikát. Ő az órát megelőző délután pontosan elvégzett minden bemutatásra kerülő kísérletet, hogy minimalizálja az órán esetlegesen bekövetkező, előre nem számolt eseményeket. Egy-egy titrálás előtt Schulek mindig meg is kérdezte: „Mennyi is fog, Jóska, kérem?” Ha Kéthelyi válasza, mondjuk, 6,5 ml volt, Schulek a titrálófolyadékából óvatosan a mintához adott kb. 6,0 ml-t, azután bátrabban kezdte nyitogatni a büretta csapját. Amikor már régen átcsapott az indikátor, megszólalt: „Ez most így már jó is lesz, kérem szépen.” Az asztal szélén ülő Kéthelyi pedig egy felénk irányított grimasz kíséretében felsóhajtott: „Megint túltráta!”

A periódusos rendszerrel foglalkozó órán történt. „A periódusos rendszernek a függélyes irányban, így e – és kezével mutatta Schulek professzor úr az irányt –, mint méltóztatnak tudni, nyolc, azaz nyolc oszlopa van. Ezek pedig, kérem szépen, a következ-

zők: egy, kérem szépen, kettő, kérem szépen, három, kérem szépen, négy, kérem, azután öt, kérem szépen, hat, kérem, hét, kérem szépen és végül nyolc, kérem szépen. Hát ezek volnának, mint méltóztatnak látni, a periódusos rendszer oszlopai a függőleges irányban.”

Müller Sándor elméleti szerves kémia speciálkollégiumáról egyetlen emlékem maradt, az óra, melyen a tanár úr lerajzolta a hidrogénatommag körüli elektroneloszlást, amit mindenki jól ismert, így az egésznek nem volt semmi értelme. Szerves kémiára szakosodott évfolyamtársaimmal a C épület II. emeletén abban a nagy előadóteremben ültünk, ahol 1956 előtt egész napos katonai foglalkozásaink voltak. Eleinte döbbenet figyeltük, később meg már alig tudtuk visszatartani nevetésünket, amint a tanár úr vagy 10 percen keresztül krétával telepötyögte a hatalmas tábla egész területét, hol sűrűbben, hol kevésbé sűrűn helyezve el az apró fehér pontokat. Amikor befejezte művét, elment a terem legtávolabbi végébe, hunyorítva megszemlélte alkotását, visszajött a katedrára és a tábla bal alsó részére még egyszer odanyomta a krétát, mintha ez az egyetlen pont még hiányzott volna a rajzról. Ez volt az a pillanat, amikor Schiller Robi hangosan felröhögött. Később, amikor jobban megismertem Müller tanár urat és visszagondoltam erre az órára, rájöttem, hogy minden bizonnal játszott, valószínűleg ő szórakozott a legjobban, míg teleszórtá krétapöttyökkel a táblát. Első személyes találkozásom Müller Sándorral a vizsgám volt 1957 őszén. Miután beírta indexambe a jó jegyet, megkérdezte: „A maga édesapja volt az Eötvös Collegiumban?” Igenlő válaszomat hallván megkért, adjam át üdvözlétét apámnak. „Ez nem fog menni, professzor úr – mondtam –, mert édesapámat több mint hat éve eltemettük.” „Hát akkor, fogadja részvételem” – mondta kicsit zavartan.

1956 előtt heti háromórás katonai oktatásban vettünk részt. Az első három óra „anyaga” füzetünk titkosítása volt. Ez abból állt, hogy a katonai tanszék által rendszeresített munkafüzet lapjait meg kellett számozni, majd a borító belső oldalára a következő szöveget kellett írni: *Ezen füzet 160, azaz százhatvan lapoldalt tartalmaz és a mai napon vétegett használatba.* A szöveg alá természetesen oda kellett firkantanunk az aznapi dátumot. A dátum mellé Solt Endre százados pecsétet nyomott, és aláírta a meglehetősen bornírt szöveget. A füzeteket a katonai tanszéken páncélszekrényben őrizték, csak a tanszéken használhattuk őket. Az órák közötti cigarettaszünetek néha hosszúra nyúltak. Ilyenkor a magát egyetemi tanárnak hirdető százados lelkesen csatakozott a folyosó mozaiklapjain snürozó évfolyamtársaimhoz.

Lengyel Béla professzor úr egyik általánoskémia-óráján nyílt az ajtó, és egy bőrkabátos férfi lépett be hóna alatt összecsavart el-sötétítő függönyök vastag kötegével. Illedelmesen köszönt: „Jó napot kívánok.” „Ez itt egy egyetemi előadás, mit akar, kérem?”

Gerecs Árpád szülőháza Zsámbékon. Táncsics Mihály utca 9.

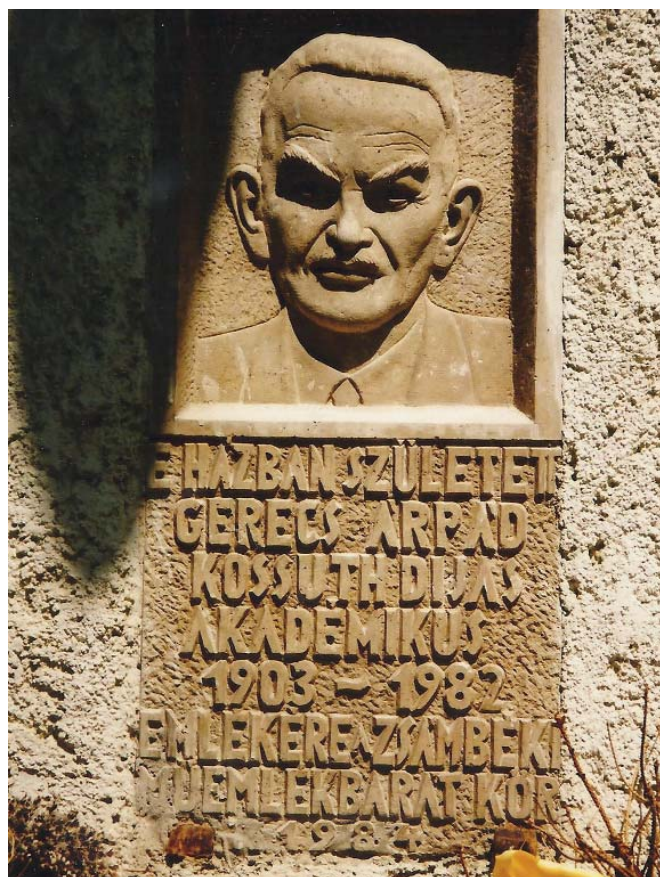
– kérdezte ingerülten Lengyel Béla. „Fel fogom szerelni az első-tétítő függönyöket” – mondta a férfi nagy nyugalommal. A függönyöket az asztalhoz támasztotta, majd levetette a kabátját, és a katedrára dobta. „Azonnal hagyja el a termet!” – emelte fel hangját a professzor. „Maga talán meg fogja fizetni a munkaidőmet? Nem megyek sehova.” Most már a férfi hangja is ingerült volt. Lengyel Béla arca elsötétült a haragtól. Az asszisztenciához fordult: „Vezessék ki ezt az embert!” Szegény Török Feri és Karácsony bácsi kényszeredetten felálltak. Látszott rajtuk, fogalmuk sincsen, mit tegyenek. A helyzetet a hivatlan vendég oldotta meg. „Nem kell engem kivezetni, kérem, nem vagyok én tolvaj!” – kiabálta. Vette a kabátját, a függönyeit, és az asszisztencia díszkíséretével dühösen távozott.

Bruckner professzor úr csodálatos szervezkémia-óráit a B épület nagy előadótermében hallgattuk. Minden órán ott ült, oldalt a hosszú tábla mellett, egy kis asztalnál, Kajtár Márton fiatal tanársegéd és a táblatörlést végző Gera Janika, a Prof laboránsa. A csontos, szikár, korán megöszült Janika, a táblatörlés virtuóza, ezeken a napokon már korán benn volt az intézetben. Tisztogatta szivacsait, készült az előadásra, ahol várta a Prof intését, hogy a képletekkel teleírt tábla melyik részét tisztítsa meg. Két szivaccsal dolgozott. A bal kezében lévő szivaccsból egy cseppet talán még csöpögött is a víz, viszont az, amit a jobb kezével markolt, éppen csak nedves volt. Először a bal kéz dolgozott, rögtön utána a jobb, csepp fáziskéséssel, de többnyire mindkettő egyszerre. Az első szivacs víznyomait a második törlés eltüntette a tábláról, így lehetővé vált, hogy a Prof azonnal folytassa a hosszú képletsorok, egyenletek táblára írását. Márton el-elaludt az órákon. Szeme nyitva maradt, de szembogara valamiképpen befelé fordult, csak a fehérje volt látható. Ha a Prof észrevette, feléje fordult, és kicsit hangosabban kezdett beszélni. Márton pupillái egyszerre újra láthatók lettek. 9 óra körül a Prof ötperces szünetet tartott. Ez az öt perc éppen elég egy rövid Mátra cigaretta elszívására. „Megint elaludtál, fiacskám” – ölelte át szeretettel Márton vállát. „Igenis, professzor úr, kérem” – hangzott Márton beismerő válasza.

¹ Gerecs Árpád 1927-ben szerzett vegyészmérnöki diplomát a Műegyetemen, majd ugyanitt a Szerves Kémiai Intézetben 10 éven át Zemplén Géza munkatársa volt. A Műegyetem után a Chinoin Gyógyszergyárban kutatómérnökként dolgozott, később a gyár műszaki igazgatója lett. 1950-től előbb a Szerves Vegyipari Kutatóintézet, majd a Gyógyszeripari Kutatóintézet igazgatói tisztét töltötte be. Egyidejűleg a Szegei Tudományegyetem Alkalmazott Kémiai Tanszékét is vezette. 1956-tól nyugdíjazásáig az ELTE Kémiai Technológiai Tanszékének volt tanszékvezető egyetemi tanára. Gyógyszerkutatásaiért 1950-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. Az MTA 1951-ben levelező, 1958-ban pedig rendes tagjává választotta.

Végül egy régi-új emlék: Zsámbék hangulatos utcácskáin sétálva az egyik ház falán egykori egyetemi kémiatechnológia-professzorom, Gerecs Árpád¹ emléktábláját pillantottam meg. Nem tudtam, hogy Gerecs Árpád szülőfalujában járok, nem tudtam, hogy a szülőháza előtt álltam meg. Nem a tábla szövegére lettem figyelmes, hanem a szöveg felett az arcot szinte tökéletesen visszaadó reliefre. Ahogy álltam az emléktábla előtt, a kőarc egyszerre csak megelevenedett. Láttam a középmagas, fekete hajú és bajuszu, szigorú arcú, elegáns embert frissen vasalt fehér köpenyében az előadóterem táblája előtt. Hallottam, ahogy kellemes baritonján magyaráz. Gerecs Árpád magyarázatai mindig nagyon lényegre törőek, világosak és egyszerűek voltak. Most váratlanul egy kellemetlen hang szólt meg a padsorokból. „Professzor elvtárs, én azt nem értem...” – szakította meg az órát egyik ultravonalas évfolyamtársam. Megjelent előttem Gerecs Árpád méregtől egyre sötétülő arca, miközben nagy önfegyvellemmel végighallgatta a kérdezőt, majd hallottam nagyon halk választát: „Ha

Gerecs Árpád emléktáblája zsámbéki szülőházán. Az emléktábla szélére a házon lobogó nemzeti színű zászló vet árnyékot

legalább feláll, kolléga úr, némiképp enyhített volna azon a nagy számárságon, amit kérdezett.”

Zsámbék példamutatóan őrzi Gerecs Árpád emlékét. A Zsámbéki Emlékbárát Kör már 1984-ben, két évvel a professzor halála után szülőházát emléktáblával jelölte meg. Az emléktábla alatt, húsz évvel később, friss koszorút és virágot láttunk. Emellett Zsámbék egyik utcája Gerecs Árpád nevet viseli.

A Farkasréti temetőben Gerecs Árpád sírját a Nemzeti Kegyeleti és Emlékhely Bizottság 2004-ben védetté nyilvánította. A Szegei Tudományegyetemen Gerecs Árpád nevet viseli az egyik tanterem.

Tomasz Jenő